

• دریافت ۹۵/۲/۱۱

• تأیید ۹۵/۹/۳

بررسی تحلیلی-انتقادی مقاله‌های سبک‌شناسی (الأسلوبية) مطالعه موردی مقاله‌های علمی-پژوهشی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳

حسین کیانی*

یوسف نظری**

چکیده

این پژوهش با هدف دستیابی به وضعیت مقاله‌های نوشته شده در موضوع سبک‌شناسی از ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ انجام شده و در پی رسیدن به وضعیت این مقاله‌ها و مقایسه آن با وضعیت مطلوب است که با روش تحلیل محتوای کمی انجام گرفته است. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه و با استفاده از آمار توصیفی و با بهره‌گرفتن از نرم‌افزار اکسل (Excel) به داده‌های کمی تبدیل شده است. عنوان، چکیده، مقدمه، روش پژوهش، بدنه اصلی مقاله، نتایج و منابع، هفت قسمت از مقاله است که محور اصلی پرسش‌نامه قرار گرفته است. برای هر کدام از این قسمت‌ها براساس اصول مقاله‌نویسی عنوان‌هایی گذاشته شد تا بر مبنای آن عنوان‌های هفت‌گانه تحقیق شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد مقدمه مقاله‌ها در موارد بسیاری اصول و معیارهای لازم مقدمه‌نویسی را ندارد. این نقصان بیشتر در سؤال‌ها یا فرضیه‌های پژوهش و پیشینه پژوهش یافت می‌شود. مشخص نبودن نوع روش پژوهش، روش جمع‌آوری مواد پژوهش و روش تحلیل داده‌ها از ایرادهای اساسی روش پژوهش مقاله‌هاست. پیشنهاد می‌شود نویسندگان به مبانی نظری پژوهش، رویکرد انتقادی و تحلیل محور، پابندی به روش پژوهش و نوآوری توجه بیشتری کنند.

واژگان کلیدی:

الأسلوبية، سبک‌شناسی، نقد مقاله، مجله‌های علمی-پژوهشی.

hkyanee@gmail.com
Nazari.yusuf@gmail.com

* دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شیراز.
** استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شیراز.

مقدمه

نقد دانش ارزیابی و سنجش میزان اعتبار علمی يك اثر است. این واژه در تداول امروز در یک مفهوم کلی به معنی قضاوت و ارزیابی درباره اعمال، افکار و آثار دیگران است و بیشتر بر ارزشیابی دقیق و علمی درباره آثار علمی نویسندگان، هنرمندان و دانشمندان در همه حوزه‌های دانش بشری دلالت دارد. به کمک نقد است که یک اثر اعتبار می‌یابد و نقاط ضعف و قوت آن عیان و موجب اصلاح مداوم الگوهای دانش بشری می‌شود (دهقانی، ۱۳۸۶؛ old.ido.ir).

تهذیب ذوق عامه و تربیت فکر نویسنده دو فایده اصلی نقد محسوب می‌شود. نقد وظیفه‌شناسانه رشد و تعالی پژوهش را در پی خواهد داشت. روند پژوهشی بودن نقد اهمیت آن را بیش‌تر می‌کند. ناقد با رصد این روند فراز و نشیب‌های آن را بررسی و چشم‌اندازها را ترسیم می‌کند. رشد روز افزون مقاله‌های علمی بررسی و نقد سیر این پژوهش‌ها را با روشی علمی می‌طلبد.

سبک‌شناسی یکی از حوزه‌هایی است که امروزه پژوهشگران بدان توجه خاصی می‌کنند. در عرصه زبان و ادبیات عربی در چند سال اخیر توجه چشمگیری به این موضوع در مقاله‌های علمی-پژوهشی شده است. مقاله حاضر در پی نقد و تحلیل مقاله‌های علمی-پژوهشی منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ در موضوع سبک‌شناسی متون ادبیات عربی است. این پژوهش تلاش می‌کند، براساس مؤلفه‌های تعریف شده در روش پژوهش این مقاله، تحلیلی از این مقاله‌ها ارائه کند و برای دستیابی به وضعیت مطلوب راهکارهای عملی پیشنهاد دهد.

این مقاله در پی آن نیست که نویسنده و یا مقاله خاصی را نقد کند، بلکه با محور قرار دادن اجزاء تشکیل‌دهنده مقاله به دنبال این است که وضعیت مقاله‌های منتشر شده در حوزه سبک‌شناسی را براساس مؤلفه‌های تعریف شده در پرسش‌نامه بررسی کند. از رهگذر این بررسی، می‌توان به کاستی‌های پژوهش‌هایی که تاکنون نگاشته

شده است پی‌برد و برای برطرف کردن آن کاستی‌ها پیشنهادهایی به نویسندگان و سردبیران مجلات داد. در پی این امر می‌توان امید داشت چشم‌انداز بهتری برای پژوهش‌های این حوزه ترسیم شود. این پژوهش در پی پاسخ به دو پرسش زیر است:

- ۱- تا چه اندازه اجزاء تشکیل‌دهنده مقاله‌ها با اصول مقاله‌نویسی هماهنگ است؟
- ۲- وضعیت فعلی مقاله‌ها چگونه است و برای رسیدن به وضعیت مطلوب چه باید کرد؟

پیشینه تحقیق:

میرزایی و همکاران (۱۳۸۷) به ارائه گزارش و تحلیلی از مقاله‌های مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی پرداخته‌اند که در ۱۰ شماره اول این مجله منتشر شده است. بررسی سطح علمی نویسندگان و موضوع‌های مقاله‌ها از جمله مواردی است که به آن اهتمام ورزیده شده و پیشنهادهایی در این خصوص ارائه شده است.

طاهری‌نیا و بخشی (۱۳۸۸) تولیدات علمی گروه زبان و ادبیات عربی در ایران را در بازه زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ که در قالب ۱۰ مجله انتشار یافته است بررسی کرده‌اند. بررسی‌ها نشان داده است که در این برهه زمانی نویسندگان تمایل به کارهای انفرادی و یا دو نفره داشته‌اند. در این پژوهش موانع و مشکلات حوزه پژوهش در زبان و ادبیات عربی کنکاش شده است. عدم تخصصی‌نگاری، عدم توجه به استناددهی، عدم وجود سامانه نظارت و ارزیابی مقاله‌ها و مجله‌ها، قطبی شدن و حضور دائم برخی نویسندگان مشهور از جمله موانع رشد مقاله‌های علمی این حوزه برشمرده شده است.

عسکری (۱۳۸۹) انتخاب موضوع و تنظیم عنوان در مقاله‌های علمی-پژوهشی زبان و ادبیات عربی را پژوهش کرده است. این بررسی نشان داده است که بسیاری از مقاله‌های منتشر شده دارای نواقصی از قبیل وسیع و تکراری بودن موضوع تحقیق، و طولانی و مبهم بودن عنوان آن است.

عسکری (۱۳۹۰) مباحث فرعی و عنوان‌های داخلی ۸۸ مقاله علمی-پژوهشی

مربوط به زبان و ادبیات عربی را که در ایران منتشر شده، بررسی کرده است. این پژوهش از کاستی‌های بسیاری از مقاله‌ها حکایت دارد که ناشی از عدم اهتمام به اصول و مبانی عنوان‌بندی مباحث داخلی مقاله‌ها و یا ناآگاهی از آن است.

عسکری (۱۳۹۱) با بررسی بیش از ۸۵ مقاله علمی-پژوهشی زبان و ادبیات عربی که در مجله‌های مختلف منتشر شده به بررسی و نقد منابع استنادی آنها پرداخته است. تکیه بیش از حد بر منابع دست دوم و کم اهمیت، فقدان منابع خارجی، فقدان انگیزه علمی و تنها به قصد استفاده از امتیاز مربوطه برای ارتقا از جمله معایب و کاستی‌های این حوزه بوده است.

احمدی و همکاران (۱۳۹۲) با بررسی مقاله‌های شماره ۱ تا ۲۰ مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی به مقوله تحلیل استنادی و روابط هم‌نویسندگی این مقاله‌ها پرداخته‌اند. نتایج نشان داده است که منابع و نویسندگی هسته‌ای در این حوزه مشاهده نمی‌شود و همکاری و روابط علمی نویسندگان در سطح پایینی است.

کهندل جهرمی (۱۳۹۲) به بررسی وضعیت مقاله‌های مجله دراسات في اللغة العربية و آدابها پرداخته است. در این پژوهش ۱۴ شماره از مجله منتشر شده، در طول سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۳، از دو منظر موضوع‌ها و استناددهی بررسی شده است.

علی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی شاخص‌های هم‌تألیفی در مقاله‌های مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) طی سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۳ پرداخته‌اند. بررسی‌ها حاکی از این است که میزان همکاری گروهی بین نویسندگان این مجله ضعیف است و، از طرف دیگر، همکاری گروهی بین دانشگاهی نویسندگان نیز بسیار ضعیف است.

کهندل جهرمی (۱۳۹۳) به بررسی موضوعاتی پرداخته که در مقاله‌های شماره ۱۱ تا ۳۰ مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی مورد توجه نویسندگان بوده و نمایه‌ای از مقاله‌های چاپ شده ارائه کرده است.

با درنگی در پیشینه پژوهش روشن می‌شود که تاکنون پژوهشی برای بررسی و نقد موضوعی مقاله‌های زبان و ادبیات عربی نگارش نیافته است. این پژوهش با محور قراردادن موضوع سبک‌شناسی در پی نقد و تحلیل مقاله‌های این حوزه در متون عربی است.

روش پژوهش

این پژوهش براساس روش تحلیل محتوای کمی انجام گرفته است. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه و با استفاده از آمار توصیفی و با بهره‌گرفتن از نرم‌افزار اکسل (Excel) به داده‌های کمی تبدیل شده است.

واحد پژوهش در این جستار مقاله‌های انتخاب شده از مجله‌های علمی-پژوهشی بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ است. نویسندگان پس از شمارش و بررسی مقاله‌های سبک‌شناسی در حوزه زبان و ادبیات عربی به این نتیجه رسیدند که پژوهشگران عرصه زبان و ادبیات عربی در این بازه زمانی گرایش زیادی به نوشتن مقاله در این موضوع داشتند و به همین دلیل این بازه زمانی انتخاب شد؛ بنابراین، مقاله‌هایی که با هر شیوه‌ای اعم از کیفی یا کمی به مقوله سبک‌شناسی در زبان و ادبیات عربی پرداخته است، محور این پژوهش است. برای بررسی این مقاله‌ها از سازوکاری به‌خصوصی استفاده شده که تلفیقی از روش‌های کمی و کیفی است. در این سازوکار برای اینکه از سویی نقد کاملاً علمی و تا جای ممکن از ذوق و سلیقه به دور باشد و، از سوی دیگر، همه اجزای مقاله‌ها بررسی شود، پرسش‌نامه‌هایی طراحی شد.

۱. آماری و نمونه‌گیری

برای یک مطالعه آماری، از روش‌های گردآوری داده‌ها از طریق شمارش کامل افراد و گردآوری داده‌ها از طریق نمونه‌گیری استفاده می‌شود (سرمد و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۷۸). در بیشتر موارد روش نخست به علت هزینه زیاد و کمی وقت یا نداشتن

امکانات مقدور نیست؛ بنابراین، به جای همه مجموعه قسمتی از جمعیت طبق ضوابطی مقبول انتخاب می‌شود (بهبودیان، ۱۳۸۹: ۱۸). روش‌های نمونه‌گیری تصادفی ساده، نمونه‌گیری سیستماتیک، نمونه‌گیری طبقه‌ای، نمونه‌گیری خوشه‌ای، نمونه‌گیری چند مرحله‌ای برای این‌گونه پژوهش‌ها انتخاب می‌شود.

اساس این پژوهش نمونه‌گیری تصادفی ساده است. ابتدا کلیدواژه‌های اسلوبیة، الاسلوبیة، اسلوبیة، الاسلوبیة، سبک‌شناسی، سبک‌شناسی در فهرست مقاله‌های علمی-پژوهشی پایگاه اطلاعاتی نورمگز و پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی جست‌وجو شد. ۲۱ مقاله مربوط به زبان و ادبیات عربی استخراج شد و از این میان ۸ مقاله در حوزه‌های نظم، نثر و متون دینی به صورت تصادفی ساده انتخاب شد.

۲. ابزار پژوهش

پرسش‌نامه طراحی شده به وسیله نویسندگان مقاله ابزار این پژوهش است. در این پرسش‌نامه‌ها تمامی مؤلفه‌هایی که در نگارش و تنظیم مقاله (عنوان، چکیده، مقدمه و عناصر آن، روش پژوهش، بدنه اصلی، نتایج و فهرست منابع) مطرح است، قرار داده شده است. پرسش‌ها به گونه‌ای طراحی شده است تا قابلیت تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های آماری را داشته باشد. داده‌های استخراج شده با نرم‌افزار اکسل پردازش و در قالب نمودارها و آمارهای عینی ارائه شده است.

روش جمع‌آوری داده‌ها به این شکل بود که ابتدا مقاله‌ها براساس تاریخ چاپ کدگذاری شدند. کد مقاله تشکیل شده از سال نشر مقاله و شماره مجله است. برای نمونه، کد ۱۳۸۹/۲ بیانگر این است که مقاله مورد نظر در سال ۱۳۸۹ و در مجله شماره ۲ چاپ شده است. برای بررسی مقاله‌ها، با محور قرار دادن هریک از اجزای مقاله‌ها جدول‌هایی طراحی و برای ارزیابی هر قسمت سوال‌هایی مطرح شد.

همان‌طور که گفته شد، عنوان، چکیده، مقدمه، روش پژوهش، بدنه اصلی مقاله،

نتایج، منابع، هفت قسمت از مقاله است که محور اصلی پرسش‌نامه قرار گرفت. برای هر کدام از این قسمت‌ها براساس اصول مقاله‌نویسی عنوان‌هایی تعیین شد. هر خانه شامل سه گزینه‌ی «دارد کامل»، «دارد ناقص» و «ندارد» است که در قالب یک منو بازشونده قابل انتخاب است. در صورتی‌که گزینه «دارد ناقص» انتخاب شود، باید علت این نقص در قسمت ارزیابی بیان شود. در جدول بررسی نتایج، گزینه‌ها به صورت چند انتخابی^۱ طراحی شده است. گزینه‌های مدنظر عبارتند از: پاسخ به سؤال مقاله، جمع‌آوری تحلیل‌های مقاله و مقایسه نتیجه پژوهش با نتایج سایر پژوهش‌ها. در جدول بررسی منابع، گزینه‌ها به صورت پیش فرض شامل اعداد یک تا پنجاه است که در قالب منوهای بازشونده طراحی شده است. پس از اینکه پرسش‌نامه‌ها تکمیل شد، داده‌های به دست آمده با کمک نرم‌افزار اکسل بر روی نمودار و در جدول ارقام ترسیم می‌شود. در ادامه هر یک از اجزای مقاله، شیوه بررسی و نتایج حاصل از بررسی‌ها ارائه می‌شود. نمونه‌ای از جدول طراحی شده:

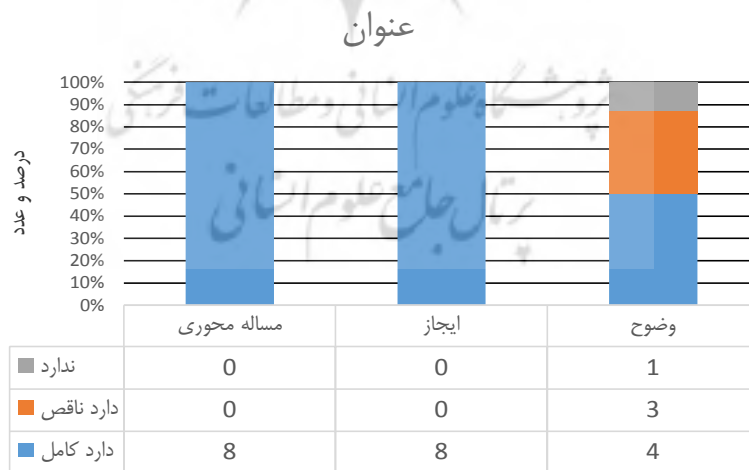
کد مقاله	چکیده				ارزشیابی
	بیان مسئله	روش و هدف	نتیجه	کلیدواژه	
	انتخاب کنید.	انتخاب کنید.	انتخاب کنید.	انتخاب کنید.	در صورت انتخاب گزینه «دارد ناقص» علت را بیان فرمایید.

پردازش موضوع

براساس کتاب‌ها و مقاله‌های اصول مقاله‌نویسی، ارکان هفت‌گانه مقاله مشخص شد و ویژگی‌های هر رکن از این مقاله‌ها و کتاب‌ها استخراج شد و به عنوان پرسش‌های هر قسمت در پرسش‌نامه قرار داده شد. پژوهشگر براساس ویژگی‌های هر قسمت به پرسش‌های مطرح شده پاسخ می‌دهد و، سپس، به ارزیابی مقاله‌ها می‌پردازد.

۱. عنوان مقاله‌ها

عنوان بیانگر هویت مقاله، محتوای آن و هدف اصلی تحقیق است. عنوان مقاله باید دقیق و رسا باشد و اصطلاحات ناآشنا یا اختصاری در آن استفاده نشود. در بردارنده نکات اصلی و عمده موضوع باشد. فاقد پیش‌داوری باشد. از این میان، دلالت‌گر بودن، روشن بودن، فشرده و کوتاه بودن جزء صفات ضروری یک عنوان است (فتوحی، ۱۳۹۰: ۱۶۲) و به تعبیری باید محدود و محصور، جدید و مفید، مختصر و واضح، و جذاب باشد (عسکری، ۱۳۸۹: ۹۹). از همین رو، گفته می‌شود عنوان باید توصیفی^۲ باشد، نه توضیحی^۳. این بدین معناست که مؤلفان نباید سعی کنند تمام مقاله خود را در عنوان فشرده کنند (هال، ۱۳۷۸: ۵۶). اگر عنوان نتواند نظر خواننده را به خود جلب کند، ممکن است از خواندن مقاله منصرف شود. بر این اساس، در بررسی و نقد عنوان‌ها به سه مقوله «مسئله‌محوری»، «ایجاز» و «وضوح» توجه می‌شود. بررسی عنوان‌ها نشان داد که مقاله‌ها از ایجاز و مسئله‌محوری برخوردار است، اما ۱۲.۵٪ مقاله‌ها وضوح ندارد و ۳۷.۵٪ نیز از وضوح کافی برخوردار نیست. در این میان، ۵۰٪ عنوان‌ها وضوح لازم را دارند. نمودار زیر بیانگر این اطلاعات است:

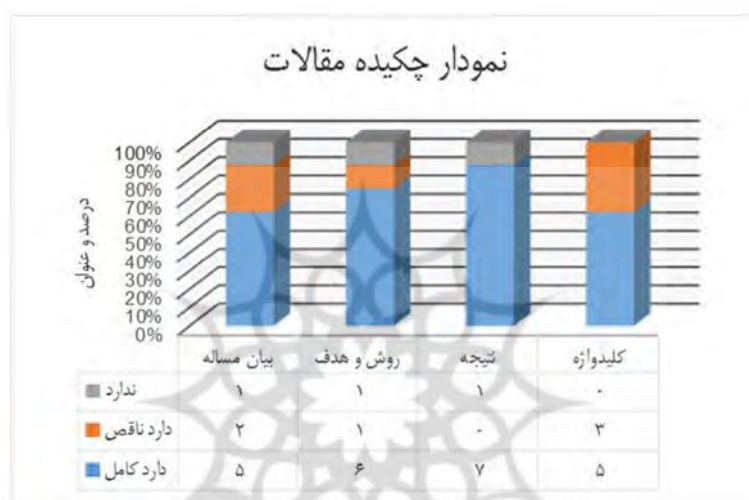
۲. چکیده مقاله‌ها

چکیده خلاصه‌ای کوتاه از بخش‌های اصلی مقاله اعم از مقدمه، روش‌ها، یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری است. (حیاتی و همکار، ۱۳۸۶: ۶۱) در چکیده تلاش می‌شود مطالب فنی کمتری نسبت به خود مقاله ارائه شود تا متن و هدف مقاله به خوبی برای خواننده قابل درک باشد و وی را از ادامه خواندن دلسرد نکند. چکیده باید مستقل از متن باشد و اطلاعات لازم را بدون نیاز به متن اصلی ارائه کند (اسدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴)؛ بنابراین، چکیده خوب باید اهداف اصلی، ابعاد پژوهش، روش‌های به‌کار رفته و نتایج نهایی آن را بیان کند (حیاتی و همکار، ۱۳۸۶: ۶۲) و دارای صفات استقلال از متن، ایجاز و صراحت، غیر قضاوتی بودن، شیوایی و انسجام باشد (فتوحی، ۱۳۹۰: ۱۶۴).

کلیدواژه نیز اصطلاحی تخصصی است که موضوع اصلی مقاله را نشان می‌دهد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱). باید توجه داشت کلیدواژه‌ها به‌گونه‌ای انتخاب شود که از سویی گویای محتوای مقاله باشد و از طرف دیگر بتواند در بازیابی مقاله در فهرست‌ها و پایگاه‌های اینترنتی به پژوهشگران کمک کند تا سریع‌تر به آن دست یابند. تعداد این واژه‌ها حدود ۵ کلمه در نظر گرفته می‌شود و ترتیب نوشتن آن‌ها باید براساس اصول کلیدواژه‌نویسی باشد؛ بنابراین، در تحلیل چکیده مقاله‌های این پژوهش از پژوهشگر خواسته شده است تا بیان مسئله، روش و هدف، نتیجه، و کلیدواژه را بررسی کند.

چنانچه در نمودار زیر نمایان است، در ۶۲.۵٪ مقاله‌ها به بیان مسئله اشاره کامل شده است. در ۲۵٪ بیان مسئله ناقص است و در ۱۲.۵٪ نیز بیان مسئله وجود ندارد. در خصوص روش و هدف در ۶۲.۵٪ مقاله‌ها کاملاً روش و هدف تبیین شده است و در ۱۲.۵٪ به صورت ناقص و در ۱۲.۵٪ نیز هیچ اشاره‌ای به روش و هدف پژوهش نشده است. در ۸۷.۵٪ از چکیده‌ها اهم نتایج ذکر شده و در ۱۲.۵٪ نیز به نتایج اشاره‌ای نشده است.

از سوی دیگر، در ۶۲.۵٪ از مقالات قواعد کلیدواژه‌نویسی رعایت شده است، اما ۳۷.۵٪ براساس اصول کلیدواژه‌نویسی نیست. این آگاهی باید به نویسندگان داده شود که رعایت کردن قواعد چکیده‌نویسی سبب می‌شود تا خوانندگان بیش‌تر به مقاله‌ها توجه کنند و در نتیجه استناددهی به آن‌ها افزایش یابد.

۳. مقدمه

مقدمه باید کوتاه و جذاب باشد و خواننده را از هدف مؤلف در نگارش مقاله آگاه کند. به عبارت دیگر، مؤلف باید سعی کند تا به صورت خلاصه از کلیات وارد جزئیات شود. دستور کلی در نوشتن مقدمه این است که آنچه نویسنده در پی اثبات یا توضیح آن است، در جمله‌ای که به آن جمله کلیدی^۴ می‌گویند در مقدمه ذکر کند. آنچه در مقدمه اهمیت خاص دارد، توجه‌انگیز^۵ بودن آن است (موحد، ۱۳۸۷: ۵۷).

از نظر حجم، متن مقدمه باید روان و خلاصه و حداکثر در ۲ صفحه نوشته شود. در جدول طراحی شده در پرسش‌نامه تبیین موضوع، هدف، ضرورت، پیشینه، سؤال یا فرضیه پژوهش پنج اصل مهم در مقدمه قرار داده شده است. این مباحث محور اصلی

مقدمه‌هاست. در حقیقت، با مطالعه مقدمه یک مقاله پژوهشی، خواننده با مسئله پژوهش آشنا می‌شود و ضرورت انجام پژوهش را درک می‌کند. بخش دیگری از مقاله که غالباً جزئی از مقدمه و یا در ادامه آن آورده می‌شود، پیشینه پژوهش است. در پیشینه مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط با موضوع مقاله معرفی می‌شود. ارائه فهرست بلندی از مقالات موجود همراه با خلاصه‌ای از اهداف آنها به تهابی کافی نیست. بهتر است پیشینه‌های مرتبط نقد شود و دیدی متفاوت از وضعیت موجود به خواننده ارائه شود؛ بنابراین، بررسی متون باید به شیوه‌ای باشد که خواننده بتواند در جریان یافته‌های سایر پژوهش‌ها قرار گیرد (اسدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۱).

پس از بررسی مقدمه مقاله‌ها روشن شد که، از میان عناصر مقدمه، پژوهشگران بیش‌تر به هدف پژوهش توجه کرده‌اند، به‌گونه‌ای که ۵۰٪ از مقاله‌ها به هدف پژوهش کاملاً اشاره کرده‌اند. البته این نتیجه مطلوبی نیست؛ زیرا ۲۵٪ از پژوهش‌ها هدف آن‌ها واضح و روشن نیست و ۲۵٪ نیز به هدف اشاره‌ای نکرده‌ند. دومین موضوع مورد توجه نویسندگان در مقدمه‌ها بیان مسئله پژوهش است که در ۳۷.۵٪ کامل و در ۳۷.۵٪ به‌صورت ناقص و در ۲۵٪ مقاله‌ها هیچ اشاره‌ای به آن نشده است. اگرچه این قسمت از مقاله در بررسی‌ها در مرتبه دوم قرار گرفته، اما اینکه بیان مسئله پژوهش در بیش از نیمی از مقاله‌ها بیان نشده، ایرادی اساسی است.

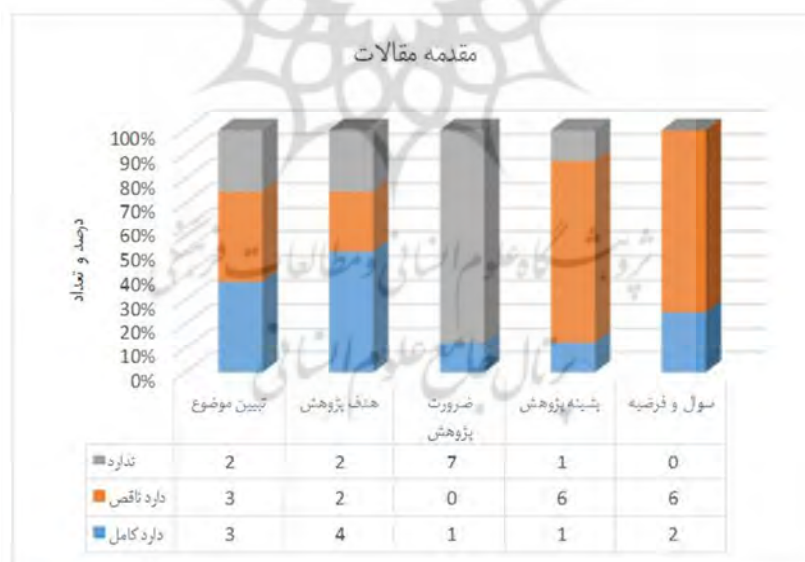
سؤال‌ها و فرضیه‌های پژوهش در مرتبه بعد قرار می‌گیرد، به‌گونه‌ای که سؤال یا فرضیه در ۲۵٪ از مقاله‌ها آورده شده است و در ۷۵٪ مقاله‌ها این مقوله آن‌گونه که باید بیان نشده است.

در ۱۲.۵٪ از مقاله‌ها به پیشینه پژوهش به‌صورت مطلوبی اشاره شده است، اما پیشینه ۷۵ درصد از مقاله‌ها براساس معیارهای پیشینه‌نویسی نبود و فقط نام برخی منابع را ذکر شده است، بدون اینکه تحلیلی در این زمینه وجود داشته باشد. در ۱۲.۵ درصد از مقاله‌ها نیز پیشینه وجود نداشت.

توجه نویسندگان مقاله به ضرورت پژوهش در این مقاله‌ها بسیار اندک است، به‌گونه‌ای که تنها در ۱۲.۵٪ از مقاله‌ها به آن اشاره شده، در ۸۷.۵٪ آنها هیچ اشاره‌ای به این مسئله نشده است.

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که در مقدمه مقاله‌ها در موارد بسیاری به اصول و معیارهای لازم مقدمه‌نویسی توجهی نشده و این نقصان بیش‌تر در پیشینه پژوهش و ضرورت پژوهش تبلور یافته است. در هفت مقاله، به پیشینه پژوهش اشاره شده، اما شیوه پیشینه‌نویسی شش مقاله دارای اشکال اساسی است و فقط نام کتاب‌ها و مقاله‌ها ذکر شده است.

در خصوص سؤال و فرضیه‌ها نیز اگرچه تمام نویسندگان به آن توجه نشان داده‌اند، اما تنها در دو مقاله سؤال‌ها به‌گونه‌ای طراحی شده که با هدف مقاله هماهنگ است. بقیه سؤال‌ها نیاز به بازنگری اساسی دارد.

۴. روش پژوهش

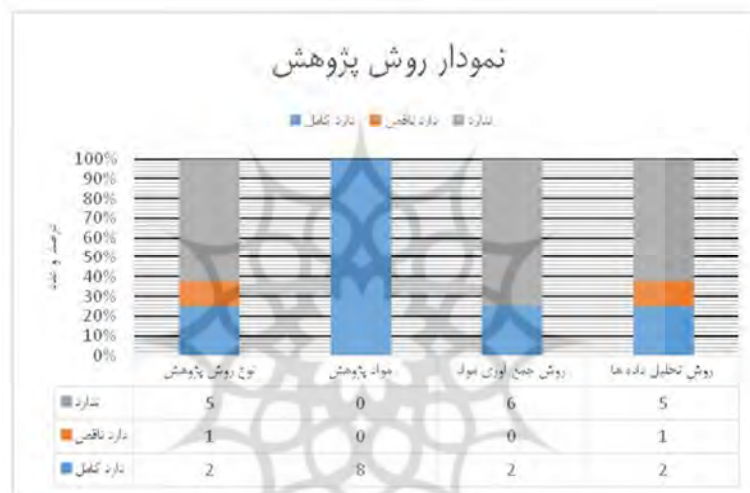
این بخش از مقاله بایستی توصیف کند که چگونه پژوهش طراحی و انجام شده، از چه منابع و روش و یا روش‌هایی استفاده شده و داده‌ها چگونه تحلیل شده است. روش پژوهش باید دقیقاً بیان شود تا انجام یا تکرار دوباره آن از سوی دیگر پژوهشگران امکان‌پذیر باشد. بسیاری از خوانندگان در ابتدا بخش روش پژوهش را مطالعه می‌کنند تا ببینند می‌توانند آنچه را که پژوهشگران انجام داده‌اند درک کنند و، همچنین، دریابند که خود می‌توانند با اطلاعات فراهم آمده در این بخش پژوهش را تکرار کنند (حیاتی و همکار، ۱۳۸۶: ۵۴)؛ بنابراین، پژوهشگر باید توضیح دهد که داده‌ها چگونه تحلیل شده است. جزئیات خاص در رابطه با آزمون‌های آماری را بیان کند و اگر از بسته‌های نرم‌افزاری آماری استفاده کرده است، به آنها اشاره کند (همان: ۵۴).

از این رو، ابتدا باید روش پژوهش، مواد پژوهش و چگونگی جمع‌آوری آن مواد کاملاً و دقیق بیان و، سپس، روش تحلیل داده‌ها تبیین شود. در پرسش‌نامه از پژوهشگر خواسته شده است تا نوع روش، مواد پژوهش، روش جمع‌آوری داده‌ها، و روش تحلیل آنها را بررسی کند.

بررسی‌های انجام گرفته نشان می‌دهد که مواد پژوهش در ۱۰۰٪ مقاله‌ها کاملاً بیان شده، اما اشکال اساسی در مشخص کردن نوع روش، روش جمع‌آوری داده‌ها، و روش تحلیل داده‌هاست، به گونه‌ای که در ۲۵٪ مقاله‌ها به این سه موضوع پرداخته شده است. در ۷۵٪ هیچ اشاره‌ای به روش جمع‌آوری مواد پژوهش نشده است. روش تحلیل داده‌ها در ۱۲.۵ درصد به صورت ناقص و در ۶۲.۵٪ هیچ اشاره‌ای به آن نشده و تنها در ۲۵٪ به این مسئله آن گونه که باید پرداخته شده است.

همچنان که گذشت، نقطه قوت همه مقاله‌ها در این خصوص به تعیین و بیان «ماده پژوهش» باز می‌گردد، اگرچه این مسئله جزء ابتدایی پژوهش‌هایی از این دست

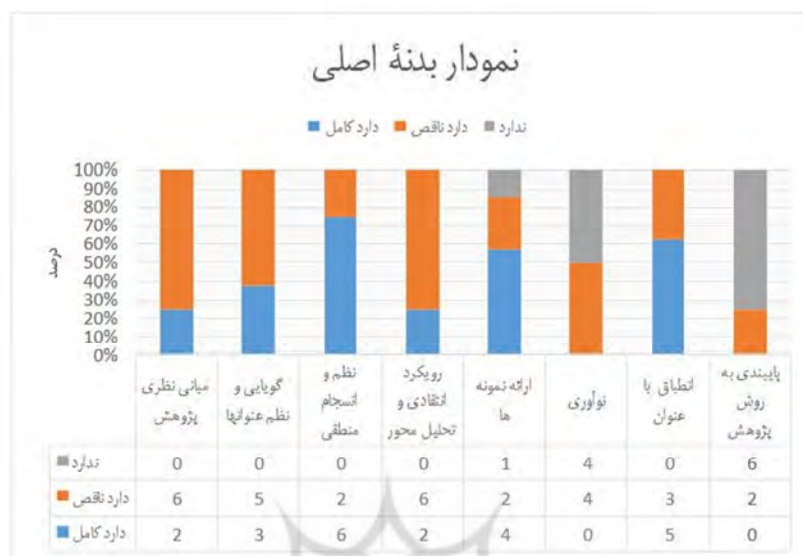
است. اما مشخص نبودن نوع روش پژوهش در پنج مقاله و عدم بیان روش جمع‌آوری مواد پژوهش در شش مقاله و نامشخص بودن روش تحلیل داده‌ها در پنج مقاله به‌خوبی نشان می‌دهد که اشکال اساسی مقاله‌های نوشته شده در حوزه سبک‌شناسی به روش پژوهش برمی‌گردد. در کتاب‌های سبک‌شناسی برای هر نوع از تحلیل سبک‌شناسی روش پژوهش ویژه آن آمده است که پژوهشگران این حوزه باید به کتاب‌های تخصصی مراجعه و روش پژوهش مناسب را انتخاب کنند.

۵. بدنه اصلی مقاله‌ها

بدنه اصلی شاکله و پیکره مقاله است. داده‌ها و تحلیل‌ها باید براساس نظم منطقی و در چارچوب روشی منظم و براساس طرح کلی مقاله پیش برود (فتوحی، ۱۳۹۰: ۱۷۳). در پرسش‌نامه این پژوهش از پژوهشگر خواسته شده است تا موارد زیر را در بدنه اصلی مقاله بررسی کند:

مبانی نظری پژوهش، گویایی و نظم عنوان‌ها، نظم و انسجام منطقی مطالب، رویکرد انتقادی و تحلیل محور، ارائه نمونه، نوآوری، انطباق محتوا با عنوان، میزان پایبندی به روش پژوهش.

پس از بررسی‌های انجام شده، از بدنه اصلی مقاله‌ها روشن شد که از میان شاخص‌های تعریف شده برای بدنه اصلی مقاله نظم و انسجام منطقی با ۷۵٪، انطباق با عنوان با ۶۲.۵٪، و ارائه نمونه‌ها با ۵۰٪، بیش‌ترین میزان توجه نویسندگان را به خود داشته است. گفتنی است اگرچه این مقدار توجه به شاخص‌های پیش‌گفته مقاله‌ها را به وضعیت مطلوب نزدیک می‌کند، اما بدین معنا نیست که نویسندگان مقاله‌ها در این قسمت‌ها موفق بودند، بلکه چنانچه آمارها نشان می‌دهد می‌بایست در این موارد با حساسیت بیش‌تری به بررسی موضوع می‌پرداختند.

ایراد اساسی مقاله‌ها به‌ترتیب در گویایی و نظم عنوان‌ها، مبانی نظری پژوهش، رویکرد انتقادی و تحلیل محور، پایبندی به روش پژوهش و نوآوری است که در ادامه مقصود از این شاخص‌ها بیان می‌شود.

الف) گویایی و نظم عنوان‌ها

در مقاله علمی-پژوهشی نباید یک تنظیم و عنوان‌بندی کلیشه‌ای از پیش تعیین شده

برای مباحث مقاله‌ها انتخاب شود، بلکه باید با صبر و حوصله و دقت اجازه داد که عنوان‌های موضوع در طی مطالعات و فیش‌برداری‌های مطابق با معیارهای مذکور و به‌صورت تدریجی و ابتکاری تنظیم شود. همچنین، عنوان‌های داخلی مقاله باید واضح و بدون ابهام و از نظم منطقی برخوردار باشد (عسکری، ۱۳۹۰: ۱۰۰).

در مقاله‌های بررسی شده تنها ۳۷.۵٪ عنوان‌ها گویای موضوع مقاله بود. عنوان مقاله‌ها شباهت زیادی با هم داشت و گویی همه آنها از یک روش خاص در بررسی سبک‌شناسی موضوع مورد پژوهش استفاده می‌کنند. ترتیب منطقی در نظم عنوان‌ها یافت نمی‌شود و در هیچ‌جا مقاله مستقیم یا غیر مستقیم اشاره نشده که به چه علت عنوان‌ها چنین تنظیم شده است.

ب) مبانی نظری پژوهش

مبانی نظری پژوهش در مقاله‌های علمی-پژوهشی به‌عنوان بخشی مستقل بعد از مقدمه مقاله می‌آید. در هر علمی نظریه‌هایی بنیادی وجود دارد که تئوری‌های پایه شناخته می‌شود؛ نظریه‌هایی که متخصصان آن علم آن‌ها را مطرح کرده‌اند و جامعه علمی آن را تأیید کرده و پذیرفته است. این نظریه‌ها معیار و اصول مشخصی دارند، هر پژوهشگری مبانی نظری خود را از همین اصول و قوانین می‌گیرد.

پژوهشگر باید مشخص کند که پایه‌های نظری پژوهش براساس چه مبانی و الگوهای است؟ کدام رویکردهای کلان قرار است منابع پژوهش را تغذیه کنند؟ پژوهشگر با این کار به چهارچوبی منطقی می‌رسد. مبانی نظری پژوهش یک دستگاه یا یک چهارچوب منطقی مفهومی به پژوهشگر می‌دهد تا با تکیه بر آن چهارچوب مدل مشخصی را طراحی و تدوین کند. مبانی نظری پژوهش باید با استناد و ارجاع علمی آورده شود و به نقد و تحلیل نظریه رقیب و تأیید کننده بپردازد. در حقیقت، تحلیل‌های مقاله براساس این قسمت از مقاله تنظیم می‌شود.

همچنان‌که گذشت، مبانی نظری پژوهش به‌عنوان بخشی مستقل پس از مقدمه مقاله می‌آید. در برخی مقاله‌ها مبانی نظری پژوهش در مقدمه آورده شده و خیلی کوتاه و مختصر به تعریف موضوع سبک‌شناسی پرداخته شده است، بدون اینکه روشن کند که این مقاله کدام یک از رویکردهای سبک‌شناسی را محور پژوهش قرار داده است. مباحث مطرح شده در مبانی نظری این پژوهش‌ها هیچ چهارچوب منطقی مفهومی به خواننده نمی‌دهد.

در جامعه آماری این پژوهش، مباحثی همچون تاریخچه سبک‌شناسی، بیان سطح‌های زبانی، معرفی شخصیت‌هایی مورد پژوهش به‌عنوان مبانی نظری پژوهش آمده است که با اصول تعریف شده برای مبانی نظری پژوهش هماهنگ نیست. اشکال دیگر این قسمت به شیوه بیان مبانی برمی‌گردد، نویسندگان فقط به نقل برخی مبانی از کتاب‌های سبک‌شناسی پرداخته‌اند و هیچ‌گونه نقد و تحلیلی به آن اضافه نکرده‌اند و، همچنان‌که گفته خواهد شد، در تحلیل مقاله به مبانی نظری پژوهش پایبند نبوده‌اند و گویی به شکل مکانیکی لازم دیده‌اند عنوانی به اسم مبانی نظری پژوهش آورده شود. از این‌رو، چنانچه در نمودار نیز آمده تنها در ۲۵٪ از مقاله به این مبحث توجه لازم شده است.

پ) رویکرد انتقادی و تحلیل محور

مقصود از نگرش انتقادی این است که پژوهشگر مبانی نظری موجود را به چالش بکشد، پس از توصیف داده‌ها تحلیلی انتقادی از آن ارائه دهد و به چرایی وضعیت موجود پاسخ دهد.

بیش‌تر مقاله‌ها جنبه توصیفی داشتند و تحلیل انتقادی در این پژوهش‌ها خیلی کم‌رنگ بود. نویسندگان به چرایی مسئله در موضوع مورد بحث نپرداخته بودند و تنها ۲۵٪ از پژوهش‌ها چنین رویکردی داشتند.

ت) پایبندی به روش پژوهش

همچنان‌که در روش پژوهش گذشت، یکی از اشکالات اساسی این مقاله‌ها در تبیین روش پژوهش است. در علم سبک‌شناسی برای هر رویکرد روش تحلیل خاص خود وجود دارد و لازم است براساس هر کدام از رویکردها نوع روش، چگونگی جمع‌آوری داده‌ها، و چگونگی تحلیل داده‌ها تبیین شود؛ بنابراین، وضعیت پایبندی مقاله‌ها به روش پژوهش در موضوع سبک‌شناسی روشن است.

در مورد مقاله‌های مورد پژوهش باید گفت که هیچ‌کدام از مقاله‌ها به رویکردهای سبک‌شناسی اشاره نکرده بودند؛ بنابراین، روش پژوهش مقاله‌ها براساس رویکرد خاصی نبود. تمام مقاله‌ها نوع روش پژوهش را توصیفی و تحلیلی عنوان کرده‌اند، اما در بررسی مقاله‌ها روشن شد که به روش معرفی شده نیز پایبند نبودند و توصیفی بودند و جنبه تحلیل آن‌ها خیلی کم‌رنگ بود. در این میان، فقط ۲۵٪ از مقاله‌ها تا حدودی این مقوله را در مدنظر قرار دادند.

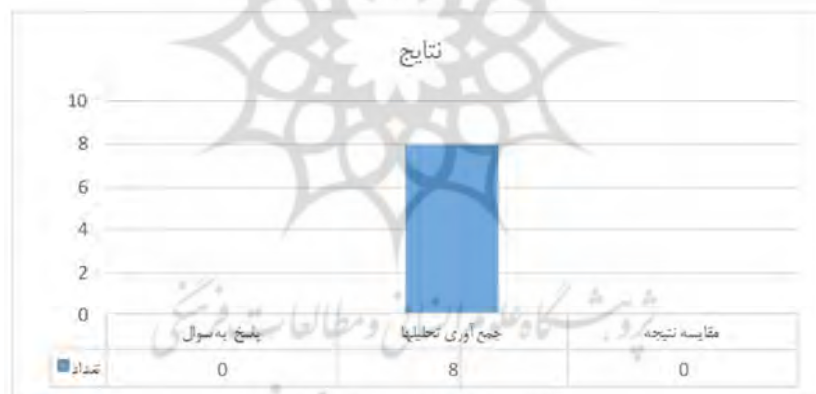
ث) نوآوری

منظور از نوآوری داشتن نوآوری در تمام قسمت‌های مقاله است. نویسنده باید با بررسی دقیق پیشینه پژوهش در قسمت‌های گوناگون مقاله روشی نو در ارائه مطالب بیاورد، به‌گونه‌ای که نتایج به دست آمده کامل‌کننده پژوهش‌های دیگر باشد. در هیچ‌کدام از قسمت‌های مقاله‌ها نوآوری دیده نمی‌شد. مقاله‌ها بیش‌تر مکانیکی بودند، گویی قالبی از پیش تعیین شده و مطالب در آن قالب قرار داده شده است. از میان مقاله‌هایی که بررسی شد، ۵۰٪ تلاش داشتند نوآوری داشته باشند، اما در این خصوص چندان موفق نبودند.

۶. نتایج مقاله‌ها

در این قسمت به نتایج ارائه شده پرداخته می‌شود. همچنین، می‌توان به مقایسه نتایج به دست آمده از مطالعه حاضر با نتایج سایر مطالعات پرداخت و با توجه به مجموعه شواهد نتیجه‌گیری کرد. در صورت لزوم، می‌توان پیشنهادهایی برای انجام مطالعات بهتر و کامل‌تر در آینده ارائه داد. گزینه‌های مورد نظر در بررسی این بخش عبارتند از: «پاسخ به سؤال مقاله»، «جمع‌آوری تحلیل‌های مقاله»، و «مقایسه نتیجه پژوهش با نتایج سایر پژوهش‌ها».

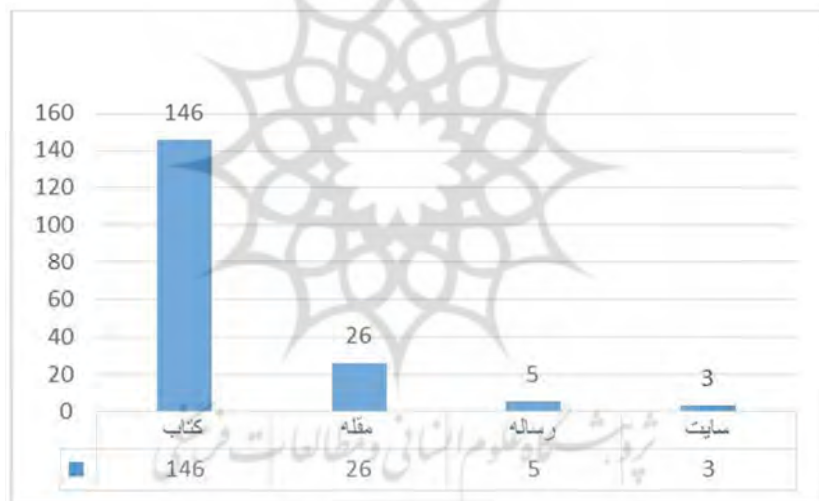
بررسی نتایج گواه این است که تمامی نتایج از نوع جمع‌آوری تحلیل‌هاست. به عبارت دیگر، در هیچ یک از نتایج مقاله‌ها به مقایسه نتایج پرداخته نشده و در هیچ یک از نتایج به سؤالات پژوهش پاسخ داده نشده است.

۷. منابع

آخرین بخش هر مقاله علمی-پژوهشی فهرست منابع آن است. این فهرست شامل مقاله‌ها، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی است که در مقاله بدانها استناد شده است. از طرف دیگر، این منابع را می‌توان به منابع اصلی و منابع غیراصلی تقسیم

کرد. افزون بر اینکه هریک از این منابع را می‌توان با شاخص روزآمدی ارزیابی کرد. برای بررسی این مسائل در فرم پرسش‌نامه گزینه «انتخاب کنید» به صورت عددی تنظیم شد و برای هر مورد تا عدد ۵۰ به صورت پیش‌فرض قرار داده شد. در تحلیل منابع مقاله‌ها هشت موضوع مورد سؤال بود: تعداد منابع، منابع اصلی، منابع غیر اصلی، کتاب، پایان‌نامه، مجله پایگاه‌های اطلاعاتی، روزآمدی منابع. منظور از منابع اصلی منابعی است که به‌گونه مستقیم با موضوع در ارتباط است و هدف آن منبع تبیین موضوع سبک‌شناسی است، اما منابع غیر اصلی منابعی است که موضوع اصلی آن سبک‌شناسی نیست، ولی در بخشی از کتاب به این موضوع اشاره کرده است.

در این مقاله‌ها از ۱۸۰ منبع استفاده شده بود که از این تعداد ۹۴ منبع اصلی و ۸۶ منبع فرعی بود که شامل ۱۴۶ کتاب ۲۶ مقاله و ۵ رساله و ۳ پایگاه اینترنتی بود. مشکل اساسی در این مقاله‌ها به روزآمد نبودن منابع برمی‌گردد. چند کتاب اصلی در اسلوبیه ملاک تمام پژوهش‌ها قرار گرفته بود که در تمام مقاله‌ها از آن استفاده شده

بود. شاید این اشکال به کمبود منابع جدید و دست اول و دسترسی سخت به این منابع در کشور باز گردد، اما همین مسئله در عدم استفاده از مقاله‌های روزآمد سبک‌شناسی نیز دیده می‌شود. از آنجا که دسترسی به آخرین شماره‌های بیش‌تر مجله‌های کشورهای عربی آسان شده است، انتظار می‌رفت نویسندگان محترم از دستاوردهای این مقاله‌ها بیشتر بهره می‌بردند. از طرف دیگر، این مقاله‌ها به مقاله‌های نویسندگان داخلی نیز توجه چندانی نداشتند و درصد ارجاع به مقاله‌های داخلی بسیار اندک بود.

نتیجه

در این پژوهش، مقاله‌های نوشته شده در سبک‌شناسی در رشته زبان و ادبیات عربی بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ بررسی و هفت رکن مقاله شامل عنوان، چکیده، مقدمه، روش پژوهش، بدنه اصلی مقاله، نتایج، منابع با ابزار پژوهش پرسش‌نامه نقد و تحلیل شد و نتایج زیر به دست آمد:

بررسی عنوان‌ها نشان داد که مقاله‌ها از ایجاز و مسئله‌محوری برخوردار هستند. مشکل اصلی واضح نبودن برخی عنوان‌ها بود و عنوان با آنچه پژوهش شده بود تطبیق نداشت.

نویسندگان مقاله‌ها تلاش کرده‌اند اصول چکیده‌نویسی را رعایت کنند، اما باید این آگاهی به نویسندگان داده شود که رعایت کردن قواعد چکیده‌نویسی سبب می‌شود خوانندگان بیش‌تر به مقاله‌ها توجه کنند و در نتیجه استناددهی به آن‌ها افزایش یابد. پس از بررسی مقدمه مقاله‌ها روشن شد که پژوهشگران، از میان عناصر مقدمه، به هدف پژوهش بیش‌تر توجه کرده‌اند، به گونه‌ای که در ۵۰٪ از مقاله‌ها به هدف پژوهش کاملاً اشاره شده است. البته این نتیجه مطلوبی نیست؛ زیرا نیمی از پژوهش‌ها هدف آن‌ها واضح و روشن نبوده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که مقدمه‌های مقاله‌ها در موارد بسیاری اصول و معیارهای لازم مقدمه‌نویسی را ندارد.

این نقصان بیش‌تر در بیان مسئله پژوهش، سؤال‌ها و فرضیه‌های پژوهش، پیشینه پژوهش و ضرورت پژوهش تبلور یافته است. در هفت مقاله به پیشینه اشاره شده، اما شیوه پیشینه‌نویسی شش مقاله دارای اشکال اساسی است و فقط نام کتاب‌ها و مقاله‌ها ذکر شده است. در خصوص سؤال و فرضیه‌ها نیز اگرچه نویسندگان به آنها توجه داشته‌اند، اما فقط در دو مقاله سؤال‌ها به‌گونه‌ای طراحی شده که با هدف مقاله هماهنگ است.

مشخص نبودن نوع روش پژوهش و عدم بیان روش جمع‌آوری مواد پژوهش، و نامشخص بودن روش تحلیل داده‌ها به‌خوبی نشان می‌دهد اشکال اساسی مقاله‌های نوشته شده در حوزه سبک‌شناسی به روش پژوهش برمی‌گردد. در کتاب‌های سبک‌شناسی برای هر نوع از تحلیل سبک‌شناسی روش پژوهش ویژه آن آمده است که باید پژوهشگران این حوزه به کتاب‌های تخصصی مراجعه و روش پژوهش مناسب را انتخاب می‌کردند.

پس از بررسی‌های انجام شده، از بدنه اصلی مقاله‌ها روشن شد که از میان شاخص‌های تعریف شده برای بدنه اصلی مقاله نظم و انسجام منطقی با ۷۵٪، انطباق با عنوان با ۶۲.۵٪، و ارائه نمونه‌ها با ۵۰٪؛ بیش‌ترین میزان توجه نویسندگان را به خود داشته است. اشکال اساسی مقاله‌ها در بدنه اصلی مقاله‌ها به‌ترتیب در گویایی و نظم عنوان‌ها، مبانی نظری پژوهش، رویکرد انتقادی و تحلیل محور، پایبندی به روش پژوهش و نوآوری است.

پی‌نوشت

1. Check Box
2. Concise and descriptive
3. Not declarative
4. thesis statement
5. attention grabber

پیشنهادها

با توجه به اینکه اسلوبیة موضوع جدیدی در نقد ادبی عربی در ایران است، انتظار می‌رفت تعداد مقاله در این زمینه بیشتر باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود نویسندگان محترم با توجه به پیشنهادهای زیر به تألیف مقاله‌های ارزشمند در زمینه سبک‌شناسی متون عربی بپردازند:

- روش تحقیق یکی از مهم‌ترین ارکان در هر کار پژوهشی است. با توجه به اینکه رویکردهای متفاوتی در بررسی سبک‌شناسی وجود دارد و هر کدام از این رویکردها روش پژوهش خاص خود را دارد، پیشنهاد می‌شود نویسندگان با تکیه بر رویکردهای سبک‌شناسی روش مناسب آن را پیدا کرده و به تحلیل متن بپردازند. در هر روش پژوهش چگونگی جمع‌آوری مواد پژوهش و چگونگی تحلیل داده‌ها بسیار مهم است. همچنین، پیشنهاد می‌شود پس از مشخص شدن مواد پژوهش به روش جمع مواد و تحلیل داده‌ها توجه بیشتری شود و در نهایت به روش پژوهش معرفی شده در مقاله پایبند باشند.

- مقاله‌ها دقیق‌تر و موضوع‌ها جزئی‌تر باشد و تنها یک رویکرد سبک‌شناسی پژوهش شود و، به عبارت دیگر، مقاله‌ها مسئله‌محور باشد.

- در بررسی‌های سبک‌شناسی به نثر، به‌ویژه داستان، توجه بیشتری شود.

- در بررسی سبک‌شناسی قرآنی به نوآوری توجه شود و از کارهای تکراری و کلیشه‌ای و تقلید از پژوهش‌های سبک‌شناسی قرآنی، که در پایگاه‌های اطلاعاتی فراوان یافت می‌شود، پرهیز شود.

- منابع جدید و مقاله‌های روزآمد در پژوهش‌ها بیشتر استفاده شود و به مقاله‌های داخلی نیز ارجاع داده شود.

- به مبانی نظری پژوهش و قواعد پیشینه‌نویسی مقاله اهتمام بیشتری شود. پیشنهاد می‌شود با تکیه بر مبانی نظری پژوهش یک چهارچوب منطقی مفهومی تبیین تا با

تکیه بر آن چهارچوب مدل مشخصی را طراحی و تدوین کند و براساس آن مقاله نوشته شود.

منابع

- احمدی، حمید و علی سلیمی و لادن فتحی، (۱۳۹۲)، «تحلیل استنادی و روابط هم‌نویسندگی مقاله‌های مجله علمی-پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (مورد مطالعه: شماره ۱ تا ۲۰)»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، دوره ۹، شماره ۲۹، صص ۱۷۰-۱۴۹.
- اسدی، مریم و علی قادری سهی و اکرم اسدی، (۱۳۹۳)، راهنمای نگارش مقاله علمی از چکیده تا نتیجه، تهران: نشر کتابدار.
- بهبودیان، جواد، (۱۳۸۹)، آمار و احتمال مقدماتی، مشهد: آستان قدس رضوی.
- حیاتی، زهیر و رحیم علیجانی، (۱۳۸۶)، نگارش مقاله؛ گزارش و سایر انتشارات علمی از انتخاب موضوع تا چاپ سپاری، شیراز: نشر چاپار.
- دهقانی، رضا، (۱۳۸۶)، اصول نقد اثر و تحلیل محتوا، گرفته شده از سایت ذکر شده در تاریخ ۱۳۹۵/۴/۲۸: old.ido.ir.
- سرمد، زهره و عباس بازرگان و الهه حجازی، (۱۳۸۸)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگه.
- طاهری‌نیا، علی‌باقر و مریم بخشی، (۱۳۸۸)، «سنجش تولیدات علمی گروه زبان و ادبیات عربی در ایران»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۳، صص ۱۲۸-۱۰۳.
- عسکری، (۱۳۸۹)، «نقدی بر انتخاب موضوع و عنوان مقاله در مجلات علمی-پژوهشی زبان و ادبیات عربی»، مجله زبان و ادبیات عربی، شماره ۲، صص ۱۱۸-۹۷.

- عسکری، (۱۳۹۰)، «نقدی بر مباحث فرعی و عنوان‌های داخلی مقاله‌های علمی-پژوهشی زبان و ادبیات عربی»، مجله انجمن ایرانی زبان ادبیات عربی، شماره ۱۸، صص ۹۵-۱۲۹.
- عسکری، (۱۳۹۱)، نقد و بررسی منابع استنادی در مقاله‌های علمی-پژوهشی زبان و ادبیات عربی، ادب عربی، شماره ۱، سال ۴، صص ۱۷۴-۱۵۳.
- علی نژاد و همکاران، (۱۳۹۳)، «بررسی شاخص‌های هم‌تالیفی در مقاله‌های مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۲»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۳۳، صص ۹۷-۱۱۷.
- فتوحی، محمود، (۱۳۹۰)، آیین نگارش مقاله علمی-پژوهشی، تهران: سخن.
- کهن‌دل جهرمی، مرضیه، (۱۳۹۳)، «الکشاف التحلیلی لموضوعات مجلة الجمعية الإيرانية للغة العربية و آدابها أعداد ۱۱-۳۰»، مجلة الجمعية العلمية الإيرانية للغة العربية و آدابها، طهران، العدد ۳۱، صص ۱۳۹-۱۵۵.
- موحد، ضیاء، (۱۳۸۷)، البته واضح و مبرهن است که ... رساله‌ای در مقاله‌نویسی، تهران: انتشارات نیلوفر.
- میرزایی، فرامرز و خلیل پروینی و علی سلیمی، (۱۳۸۷)، «تحلیلی گزارش‌گونه از مقاله‌های چاپ شده در مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۰، صص ۱۸۰-۱۶۵.
- هال، جورج، (۱۳۷۸)، چگونه مقاله بنویسیم، مترجم: حسین خدمت، تهران: رایزن.